

УДК 332.338

І. О. Іртищева

доктор економічних наук, професор Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

Д. В. Криленко

аспірант Міжнародного університету бізнесу і права, м. Миколаїв

ВПЛИВ СУЧАСНИХ РЕГІОНАЛЬНИХ І ГЛОБАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА ПОДАТКОВУ РЕФОРМУ

В статті досліджено напрями впливу сучасних регіональних і глобальних чинників на податкову реформу. Вказано, що для досягнення економічної стабільності держави, важливої для бізнесу і суспільства в цілому, потрібно сформулювати та закріпити на рівні законів ключові принципи функціонування податкової системи та механізми їх реалізації. Орієнтація бюджетної політики на створення умов для динамічного економічного зростання потребує суттєвої перебудови стимулюючих інструментів податкової політики, орієнтованих на реалізацію завдань економічної стратегії держави.

Ключові слова: податкова політика, податкове регулювання, податкове навантаження, державне регулювання, регіональні та глобальні чинники.

Irtysheva I., Krylenko D. THE IMPACT OF CURRENT REGIONAL AND GLOBAL FACTORS ON TAX REFORM

In the article the directions of influence of modern regional and global factors on the tax reform are investigated. It is stated that in order to achieve the economic stability of the state, which is important for business and society as a whole, it is necessary to formulate and consolidate at the level of laws the key principles of the functioning of the tax system and the mechanisms for their implementation. The orientation of the fiscal policy to create conditions for dynamic economic growth requires a substantial restructuring of the incentive instruments of the tax policy aimed at the realization of the tasks of the economic strategy of the state.

Keywords: tax policy, tax regulation, tax burden, government regulation, regional and global factors.

В умовах глобальної макроекономічної нестабільності, посилення впливу регіональних та глобальних чинників, податкова політика в Україні має стати вагомим інструментом реалізації внутрішнього потенціалу зростання, продовження модернізаційних реформ, економічного зростання регіонів.

Проблемам формування та розвитку податкового регулювання національних економік присвячені дослідження О. Д. Василика, В. М. Геєця, Ю. Б. Іванова, Т. І. Єфименко, І. В. Караваєва, І. Р. Ковальова, А. І. Крисоватого, В. В. Кулешіра, І. О. Луніної, П. В. Мельника, О. В. Мещерякова, В. Л. Плєскач, Л. Л. Тарангул, Л. М. Шабліста, Д. Г. Чернік. Але недослідженими в повній мірі залишаються питання впливу чинників різного рівня на ефективність податкових трансформацій, на формування національної податкової політики, що і обумовлює актуальність проведеного дослідження.

Метою статті є дослідження впливу сучасних регіональних і глобальних чинників на податкову реформу.

Створення нової бюджетної системи держави, формування ефективних відносин між державою і суб'єктами підприємництва у сфері податків є одним з основних інституційних завдань органів державної влади в умовах децентралізації.

Для досягнення економічної стабільності держави, важливої для бізнесу і суспільства в цілому, потрібно сформулювати та закріпити на рівні законів ключові принципи функціонування

податкової системи та механізми їх реалізації. Такі орієнтири мають бути довготривалими, забезпечувати стимулювання економічної діяльності, соціальну справедливість оподаткування.

Крім того, сучасна економічна ситуація у світовому господарстві потребує відповідного управління регіоном і державою. Можна виділити основні чинники впливу на управління національними економіками деяких країн світу (табл. 1) [1, с. 371].

Усе це потребує здійснення структурного реформування податкової системи для забезпечення поступового виходу національної економіки з кризи. В Україні ще не має чітко спрямованого напряму державного розвитку, що сповільнює процес економічної інтеграції, дає змогу ефективно боротися з негативними та використовувати позитивні наслідки глобалізації.

Наповнюючи бюджети усіх рівнів, держава забезпечує перерозподіл валового внутрішнього продукту, змінює структуру суспільного виробництва, впливає на результати підприємницької діяльності, здійснює соціальні реформи. Податки повинні виконувати як фіскальну, так і стимулювальну функції. За допомогою податків держава сприяє стимулюванню розвитку тих чи інших галузей виробництва, досягненню найоптимальнішої структури виробництва. Використовуючи відповідну податкову політику, держава може

Таблиця 1

**Основні чинники управління національними економіками
провідних країн світу**

Держава	Спрямованість держави	Рушійна сила управління	Акценти державного регулювання
США, Нідерланди	Свобода підприємництва	Закон, суспільство	Інфраструктура
Німеччина	Соціальна орієнтація	Уряд	Податки
Данія, Іспанія	Професійність та лібералізація влади	Особистість	Галузева політика
Японія, Північна Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур	Жорстка дисципліна і перерозподіл ресурсів	Традиції	Ресурси
Україна	Податковий вплив	Олігархічні інтереси	Все

Побудовано за даними [2, с. 72]

регулювати територіальне розміщення виробничих сил.

В провідних країнах світу в сучасних умовах домінують дві протилежні моделі економіки, у кожній з яких оподаткування відіграє важливу, але не рівноцінну роль. Неоконсервативні податкові теорії є найбільш ефективними для країн з ліберальною ринковою економікою (США, Великобританія, Ірландія). Наслідком неоконсервативних перетворень економік цих країн у 1980-х рр. стало те, що державу перестали розглядати як економічно активний господарюючий суб'єкт. Набагато нижчим став і рівень соціального захисту, який гарантує держава. Відповідно до цього порівняно низькі державні витрати не вимагають значних доходів бюджету, що надає можливість забезпечити відносно невисокий рівень податкового тягаря.

Друга модель економіки – економіка соціально-ринкового типу – найбільшого поширення набула в континентальних країнах Європи (Німеччина, Франція, Італія, Швеція). Роль держави в економіці цих країн завжди була великою, відповідно великим є й рівень державних витрат. Головним джерелом доходів держави при цьому стають податкові надходження. Тому для країн з економікою соціального спрямування характерним є вищий рівень оподаткування суб'єктів господарювання. Високий рівень податкового навантаження є платою за активну регулюючу роль держави, за високий рівень соціальних гарантій суспільству. Очевидно, що радикальне реформування податкових систем у країнах із соціально орієнтованою економікою неможливе без настільки ж радикального скорочення державних витрат. І малоімовірно, що цивілізоване суспільство в континентальних європейських країнах погодиться пожертвувати стабільною соціальною політикою в очікуванні можливих майбутніх результатів податкових реформ [3, с. 41].

Крім структури податкових систем в значній мірі гармонізація охопила і напрям податкових реформ, здійснених в країнах-членах ЄС. Останніми роками більшість країн-членів ЄС провели реформи, направлені на зменшення рівня прямого оподаткування компаній.

Одним із чинників, що останнім часом визначає напрямки реформування податків на доходи в постсоціалістичних країнах – нових членах ЄС, є податкова конкуренція, спрямована на створення найсприятливіших умов для залучення прямих іноземних інвестицій. Наслідком цієї конкуренції стало зниження ставок податку

на прибуток. Однак, дана податкова конкуренція викликає невдоволення в «старих» країнах-членах ЄС, проявом якого стали пропозиції щодо посилення гармонізації податку на прибуток, у тому числі запровадження єдиної мінімальної ставки цього податку, обов'язкової для всіх країн-членів ЄС. Подальше загострення податкової конкуренції може дати поштовх для активізації обговорення та застосування рішучих дій, оскільки така конкуренція – це «перегони на виснаження», від яких, в кінцевому підсумку, можуть постраждати уряди всіх країн, оскільки державні доходи зменшаться.

До того ж, згідно з результатами досліджень західних вчених, на економічну динаміку в довгостроковій перспективі впливає не стільки податкова політика (принаймні зменшення податкових ставок саме по собі не гарантує прискорення економічного розвитку), скільки такі чинники, як накопичення та розповсюдження знань, нагромадження людського капіталу, рівень розвитку інститутів, якість економічної політики держави і бюрократичного апарату.

Практичним підтвердженням зазначених теоретичних висновків є висока конкурентоспроможність таких країн, як Фінляндія, Швеція і Данія. Незважаючи на найвищий рівень оподаткування (Фінляндія – 45,9% від ВВП, Швеція – 50,6%, Данія – 48,9%), ці країни, завдяки ефективному макроекономічному регулюванню, якості державних інститутів, значним державним інвестиціям у розвиток людського капіталу, впровадженню новітніх технологій посідають за даними Всесвітнього економічного форуму в Давосі у міжнародному рейтингу конкурентоспроможності чільні місця [4].

В Україні одним з суттєвих питань є вартість дотримання податкового законодавства, що впливає на ділове середовище та є однією з перешкод на шляху розвитку бізнесу, особливо

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

малих і середніх підприємств та приватних підприємств. За даними рейтингу Світового банку та IFC «Ведення бізнесу 2010» Україна посідає 181 місце серед 183 країн світу за умовами сплати податків. Один із ключових індикаторів, який характеризує умови сплати податків, – витрати часу на виконання обов'язкових податкових процедур, таких як ведення податкового обліку, підготовка та подання звітності, сплата податків та інші відповідні податкові операції. Саме цей показник становить ліву частку витрат підприємств, пов'язаних із дотриманням податкового законодавства (табл. 2).

Загальна вартість адміністрування податків для компаній Великої Британії становить 5,1 млрд фунтів на рік. Цей показник включає внутрішні витрати (зокрема, вартість усіх процедур, які компанії здійснюють для дотримання податкового законодавства), зовнішні витрати (вартість послуг зовнішніх консультантів) і вартість придбання матеріалів та обладнання, пов'язані з дотриманням податкового законодавства (витрати, не пов'язані з витратами часу).

Незважаючи на те, що в абсолютних показниках вартість для компаній Великої Британії більша, аніж для українських підприємств (9,3 млрд дол. США проти 1,5 млрд дол. США відповідно), проте порівняно з розміром ВВП українські підприємства витрачають у вісім разів більше, ніж британські компанії (1% проти 0,12% відповідно).

У Південно-Африканській Республіці менше ніж 5% малих і середніх підприємств підлягають перевіркам / аудиторам упродовж року. Середня тривалість перевірки становить один робочий день. У Франції менше ніж 2% суб'єктів господарювання перевіряють податкові органи щорічно.

Відповідно до дослідження, близько 3/4 найбільших підприємств України (обсяг річного доходу перевищує 35 млн грн) перевірено 2007 року. Цей показник набагато більший, аніж у країнах ОЕСР. Для прикладу, у Франції щороку тільки близько 1/3 великих платників перевіряли в 2002–2005 роках. Тому важливим чинником, що впливає на розробку податкової політики, є вибір концепції економічного розвитку з врахуванням сучасних теорій, які формуються в епоху глобалізації [5].

На сьогодні суттєвим є досягнення рівномірності податкового навантаження та мінімізація витрат на адміністрування податкового законодавства. Реформування податкового механізму має досягти з одного боку поступового та прогнозованого зменшення рівня податкового

навантаження, а з іншого боку прагнути максимально розширити базу оподаткування. Важливим є послідовна уніфікація податкового законодавства з вимогами ЄС.

Одним із завдань щодо запровадження змін у податковому законодавстві є підвищення ефективності адміністрування податків, що передбачає необхідність проведення інформаційно – аналітичного спектра робіт з

Таблиця 2

Середні витрати часу на одному підприємстві на дотримання податкового законодавства в розрізі підприємств з різним обсягом доходу (станом на 31.12.2007 р.), люд-год

Податкові операції	Підприємства за розміром річного доходу					В середньому
	До 300 тис. грн	300 тис. грн – 1 млн. грн	1 – 5 млн. грн	5 – 35 млн. грн	Більше ніж 35 млн. грн	
Ведення податкового обліку	673	1034	1758	2338	4856	1137
Візити до контролюючих органів	114	125	140	144	172	123
Перевірки	39	48	90	227	491	75
Разом за всіма операціями (в середньому для одного підприємства)	826	1207	1988	2709	5519	1335

обґрунтування ефективності управлінських рішень в органах фінансової та фіскальної сфер [6, с. 21]

В процесі реформування податкової політики законодавчими актами внесено комплексні зміни до розділів Податкового кодексу України, спрямовані на удосконалення загальних положень щодо адміністрування податків та зборів, а також податку на прибуток, ПДФО, ПДВ, акцизного податку, рентної плати та податку на майно, спеціальних податкових режимів; ліквідацію податкової міліції тощо.

Серед нововведень, запропонованих Мінфіном у даному законопроекті, важливими для бізнесу є, зокрема, наступні:

- – передача функцій з адміністрування електронних баз даних, пов'язаних з оподаткуванням, від органів ГФС в Мінфін. Важливість такої передачі викликана необхідністю оптимізації інформаційних потоків, а також масовими зловживаннями, які в минулому допускали (і продовжують допускати) податкові органи у зв'язку з експлуатацією таких баз даних;
- – впровадження на рівні норм ПКУ щодо електронного кабінету платника податків. Дана ініціатива дозволить платникам менше контактувати з контролюючими органами, що, як результат, знизить корупційні ризики. Крім того, використання електронного кабінету дозволить платникам витрачати менший обсяг часу і ресурсів на реалізацію своїх прав і виконання обов'язків – іншими словами, це призведе

до спрощення / здешевлення адміністрування податків;

- – в сфері ПДВ у числі нововведень варто виділити, насамперед, заміну двох реєстрів заяв на бюджетне відшкодування одним. Це дозволить уникнути плутанини, що мала місце в 2016 році. Таким чином, всі платники ПДВ при подачі заяв на бюджетне відшкодування будуть потрапляти в один і той же реєстр, у хронологічному порядку. І в такому ж хронологічному порядку їм повинні надавати бюджетне відшкодування.

Важливим також є відмова від одностороннього розірвання електронних договорів (з метою блокування реєстрації податкових накладних у разі виявлення контролерами фіктивних платників податків). На заміну цього механізму планують запровадити систему, яка буде оцінювати ризики за платникам податків і, в разі їх виявлення, блокувати реєстрацію такими платниками податкових накладних [7].

Намагання звести податкову реформу лише до зниження ставок оподаткування в розрахунку на стимулюючий вплив цього зниження для підприємництва та економічного зростання містить значні ризики, оскільки критично залежить від чутливості економіки до таких стимулів: позитивних очікувань, підприємницького клімату, наявності фінансових ресурсів, достатньої місткості ринків.

Щоб зниження податкового навантаження не супроводжувалося скороченням доходів бюджету, податкова реформа має містити стимулюючі складові, які б безпосередньо сприяли пожевлінню економічного зростання та компенсації втрат податкових надходжень за рахунок зростання податкової бази на перших етапах реалізації цієї реформи.

Орієнтація бюджетної політики на створення умов для динамічного економічного зростання потребує суттєвої перебудови стимулюючих інструментів податкової політики, орієнтованих на реалізацію завдань економічної стратегії держави.

Механізми адміністрування засобів податкового стимулювання мають бути у явному вигляді визначені безпосередньо у Податковому кодексі України.

Змістом податкової реформи має стати помірковане ставлення до зниження рівня податків, впровадження ефективних рівня та механізмів оподаткування, за яких податки, слугуючи джерелом фіскального ресурсу, належним чином виконують також соціально-вирівнюючу та регуляторно-стимулюючу функції.

Не менш важливим напрямом податкової реформи має стати більш активна її інформатизація. Це дозволить забезпечити поширення контролю над господарськими операціями без посилення звітних вимог та перевірок платників податку. Інформатизація податкової системи дозволить налагодити об'єктивний контроль з боку фіскальних органів, знизити її корупційну складову. За умов повного

обсягу достовірної інформації для малого бізнесу буде можливе подальше спрощення оподаткування підприємця шляхом нарахування їм платежів податковими органами. Досягнення прозорості податкової бази має супроводжуватися декриміналізацією відповідальності у сфері оподаткування та наданням пріоритетності сервісним функціям фіскальних органів.

Згідно Угоди про асоціацію України та ЄС співробітництво відбувається з метою покращення належного управління у сфері оподаткування, впровадження принципів прозорості, обміну інформацією та добросовісної податкової конкуренції. Відповідно до Угоди про асоціацію України з ЄС, встановлений чіткий перелік норм Директив ЄС, що врегульовують оподаткування ПДВ та акцизним податком, до яких Україна повинна наблизити власне законодавство.

Податкова реформа була розпочата у 2016 році, коли разом із прийняттям бюджету були прийняті відповідні податкові закони. Продовжаться зміни під час прийняття бюджету на 2017 рік. Водночас, кулуарність розробки змін, відсутність консультацій із бізнесом та експертних обговорень не дають підстав вважати податкову реформу в Україні завершеною. Її має бути продовжено, враховуючи отриманий досвід та прогнозований напрямок розвитку економіки держави.

Список використаних джерел

1. Національна економіка: підручник / ред. П. В. Круш. – К.: Каравела; Піча Ю. В., 2008. – 416 с.
2. Можайкіна Н. В. Вплив глобалізації на розвиток регіонів / Н. В. Можайкіна, О. Ю. Єгорова // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. – 2013. – Вип. 1 (12). – С. 62-76.
3. Гацька Л. П. Чинники формування податкової політики України в умовах глобалізації / Л. П. Гацька, В. Л. Журавський // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: Економіка. – 2005. – №80. – С. 40-42.
4. Павлик О. В. Сутність глобалізації у податковому регулюванні економічного розвитку / О. В. Павлик // Ефективна економіка. 2015. №5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4095>
5. Вартість дотримання податкового законодавства в Україні. Звіт IFC / Консультативна програма з інвестиційного клімату. Група Світового банку. – К., 2009. – 250 с. – Режим доступу: http://www.svb.org.ua/sites/default/files/International_Finance_Corporation_Vartist_dotrimannya_podatkovogo_zakonodavstva.pdf
6. Плєскач В. Л. Концептуальні засади інформаційно-аналітичного забезпечення модельних досліджень у сфері оподаткування / В. Л. Плєскач, І. Р. Ковальов // Фінанси України. – 2011. – № 5. – С. 21.
7. Податкова реформа-2017: прийнято в цілому законопроект №5368 /. Дебет-кредит: газета –

21.12.2016. – Режим доступу: <https://news.dtkr.ua/taxation/common/41660>

8. Іртишева І. О. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку аграрного виробництва / І. О. Іртишева, І. Д. Бурковський // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 71-73.

References

1. Krush, P. V. (Ed.) (2008). *Natsionalna ekonomika [National Economy]* (Textbook). Kyiv. [in Ukrainian].

2. Mozhaykina, N. V., & Yehorova, O. Yu. (2013). NT [NE] Mozhaikina N. V. Vplyv hlobalizatsii na rozvytok rehioniv/ In *Visnyk Natsional'noho universytetu «Yurydychna akademiya Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Seriya: Ekonomichna teoriya ta pravo [Bulletin of the National University "Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine". Series: Economics and Law]*: Vol. 1 (12) (pp. 62-76). [in Ukrainian].

3. Hatska L. P., & Zhuravskiy, V. L. (2005). Chynnyky formuvannya podatkovoyi polityky Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi [Factors of formation of the tax policy of Ukraine in the conditions of globalization]. In *Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho universytetu im. Tarasa Shevchenka: Ekonomika [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv: Economics]*: Vol. 80 (pp. 40-42). [in Ukrainian].

4. Pavlyk, O. V. (2015). Sutnist' hlobalizatsiyi u podatkovomu rehulyuvanni ekonomichnoho rozvytku [The essence of globalization in tax regulation of economic development]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 5. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4095> [in Ukrainian].

5. *Vartist' dotrymannya podatkovoho zakonodavstva v Ukraini [Cost of compliance with tax legislation in Ukraine]* (2009). IFC Report. Investment Climate Advisory. World Bank Group. Kyiv. Retrieved from http://www.svb.org.ua/sites/default/files/International_Finance_Corporation_Vartist_dotrymannya_podatkovogo_zakonodavstva.pdf [in Ukrainian].

6. Pleskach, V. L., & Kovalyov, I. R. (2011). Kontseptual'ni zasady informatsiyno-analitychnoho zabezpechennya model'nykh doslidzhen' u sferi opodatkovannya [Conceptual bases of informational and analytical support of model research in the field of taxation]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 5, 21. [in Ukrainian].

7. Podatkova reforma-2017: pryynyato v tsilomu zakonoproekt №5368 [Tax reform-2017: adopted as a whole bill number 5368] (2016, Dec 21). Podatkova reforma-2017: pryiniato v tsilomu zakonoproekt №5368. Retrieved from <https://news.dtkr.ua/taxation/common/41660> [in Ukrainian].

8. Irtysheva, I. O., & Burkovskyy, I. D. (2015). Investytsiynе zabezpechennya ekonomichnoho rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva [Investment support for the economic development of agrarian production]. *Ekonomika APK – The Economy of Agro-Industrial Complex*, 12, 71-73. [in Ukrainian].

Scientific-practical journal "REGIONAL ECONOMY"

Scientific-practical journal "Regional economy" is a specialized scientific-practical publication, which highlights such theoretical and applied issues: the formation and implementation of state regional policy in Ukraine, the problems of socio-economic life of the regions, territorial development, environmental management and ecological security, social policy, cross-border cooperation, rural development, investment and innovation policy, Finance and banking.

Journal "Regional economy" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 7.10.2015 №1021).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2012.

The journal's website: www.re.gov.ua